

заповідний фонд України» – він є перш за все природоохоронною установою загальнодержавного значення, що створений з метою збереження, відтворення й ефективного використання природних комплексів та об'єктів, які мають особливу природоохоронну, оздоровчу, історико-культурну, наукову, освітню та естетичну цінність.

Охорону і збереження природних екосистем здійснює служба державної охорони ПЗФ, у функцію яких входить запобігання, припинення порушень природоохоронного законодавства з дотриманням режиму охорони.

Список використаних джерел

1. Матеріали Літопису природи національний природний парк «Синевир» - науково-дослідна робота за 2020-2023рр. том. XXX-XXXIII. с. Синевир. 393 с.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, РЕКРЕАЦІЇ І ТУРИЗМУ НА ЗАПОВІДНІЙ ТЕРИТОРІЯХ

ЗАНЯТТЯ НА СВІЖОМУ ПОВІТРІ: ПЕРЕВАГИ ДЛЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Гнидюк Тетяна Анатоліївна
*Національний природний парк
«Кармелюкове Поділля»*

Сьогодні важливо усвідомлювати нерозривний зв'язок природи і людини, що носить взаємний характер. На цьому наголошував ще в позаминулому столітті А.І. Герцен: «Природа не може суперечити людині, якщо людина не суперечить її законам». Свідоме і бережливе ставлення кожної людини до природи можливе тільки при наявності екологічної культури, широких екологічних знань, які повинні формуватись, починаючи з дитинства.

Основою формування свідомого ставлення до природи є знання про неї, усвідомлення себе активним суб'єктом природи, суб'єктом світу, у якому живе людина. Актуальною в наш час є проблема формування екологічної свідомості та екологічної культури у дітей. Важливо, щоб вихованці брали участь у збереженні і збагаченні природи рідного краю, тільки у цьому разі у них сформується необхідні уміння і навички, розвиватиметься відповідальне, бережне ставлення до навколишнього середовища.

Екологічне виховання є складовою частиною всебічного і гармонійного розвитку особистості [1]. Тому ми спрямовуємо свою діяльність на те, щоб виховати в кожній дитини почуття особистої відповідальності за все живе на Землі

(не зривай квітку – вона зів'яне; не лови метелика – він загине; красу слід сприймати серцем; не рви без потреби гриби; не ламай гілки дерев і кущів; не випалюй минулорічну траву; не лишай слідів свого перебування в природі тощо).

Екологічна свідомість як компонент інтелектуальної діяльності, визначає зміст поведінки особистості, і тому так важливо починати формувати її з дошкільного віку. І найкращим помічником у цьому стає сама природа. Але природа сама собою не виховує. Дитина стає розумною, моральною, прекрасною, доброю і непримиримою до зла за умови активної взаємодії з навколишнім середовищем. Для повноцінного розвитку потрібне живе спілкування з природою. Тому більше занять бажано проводити на свіжому повітрі. В.О.Сухомлинський писав: «...спостереження мають осмислюватися і запам'ятовуватися. Я прагнув, щоб в усі роки дитинства навколишній світ, і природа постійно жили свідомість дітей яскравими барвами, картинками. Ми йшли в природу вчитися, думати, спостерігати» [4,7].

Упровадження інноваційних методик навчання в природоохоронних установах, таких як НПП «Кармелюкове Поділля», сприяє активізації пізнавальної діяльності учнів і формуванню екологічної свідомості. Однією з таких методик є проведення занять просто неба [8].

Такі заходи мають свою перевагу, оскільки ми навчаємо дітей правилам поведінки в природі на практиці та спонукаємо до їх дотримання, тому що формування екологічної свідомості – це не тільки знання морально-етичних норм і правил поведінки, а й таке ставлення, що перетворює їх у внутрішнє надбання людини, робить їх регулятором поведінки мотивує їх до певних вчинків. Для розуміння й усвідомлення правил природокористування заохочуємо дітей до правильного сортування сміття, за яке вони отримують кошти, як винагороду за їхні старання.

Урізноманітнення освітнього процесу в природоохоронному закладі є засобом активізації пізнавальної діяльності учнів та відвідувачів; зростання їх позитивної мотивації до навчання; розвитку креативності, комунікативних та інформаційно-пошукових навичок. В.О. Сухомлинський підкреслював, що навчання на природі розвиватиме в учнів спостережливість, сформує науковий світогляд та допоможе виховати любов до всього живого. Адже така діяльність буде веселою, невимушеною й, зрештою, ефективнішою за будь-які виховні бесіди. Це особливо важливо для природоохоронних установ, оскільки у нас є можливість застосувати цей метод у більш широкому аспекті, ніж у звичайних освітніх закладах [7].

Сучасний урок не повинен обмежуватись приміщенням. З настанням весни є безліч можливостей розширювати пізнавальні горизонти дітей. Навіть під час поширення COVID-19 у Міністерстві охорони здоров'я рекомендували, за можливості, організовувати заняття на відкритому повітрі[5].

До переваг уроків просто неба можна віднести:

- свіже повітря, яке позитивно впливає на фізичне самопочуття дітей, що в свою чергу покращить їхній психічний та емоційний стан;
- на подвір'ї достатньо місця, аби відвідувачі не скупчувались та дотримувались безпечної соціальної дистанції;
- стимулювання пізнавального інтересу, адже у такому форматі кожен захід може проводитися на новому місці;
- покращення взаємин між учасниками заходів;
- екскурсії у природу допоможуть практично встановити міжпредметні зв'язки та через інтерактивний підхід здобути нові знання;
- розвиток уваги та спостережливості за живою та неживою природою;
- зміни в природі у вигляді дощу та снігу – це не привід зачинятись у кабінетах. В європейських країнах дошкільні заклади освіти та школи не відмовляються від прогулянок на вулиці навіть у дощову погоду. Навпаки, це додаткова можливість практично порівняти живу та неживу природу [2,6].

Працівники відділу рекреації та еколого-освітньої роботи НПП «Кармелюкове Поділля» надають перевагу проведенню занять на під відкритим небом, використовуючи екскурсії, квести, екологічні читання, практичні заняття, дослідження природи, акції, тощо.

Яскравим прикладом було проведення літнього табору з денним перебуванням «Екологічна варта». Табір проходив у спекотні літні дні, тому було прийнято рішення додати в програму ігри з водою: об'єднавши дітей в команди за допомогою прищепок для білизни на швидкість вилловлювали пластикові кришечки з води – це додало свіжості на певний час. Відсутність облаштованого в селищі місця для купання не зіпсувало настроїв дітям та працівникам. За згодою батьків, було прийнято рішення про обливання водою, діти добре освіжилися і це додало гарного настрою для подальших занять в таборі.

Не одними розвагами був наповнений табір. Наша місія виховувати екологічно свідоме покоління і тому діти протягом чотирьох днів мали змогу отримати цінні знання, на заняттях:

1. «Дари лісу. Лікарські та отруйні види рослин».
2. «Орієнтування на місцевості».
3. «Визначення параметрів дерева».
4. «Отруйні рослини, про які варто знати»
5. «Правильне сортування»
6. «Правила поведінки в природі. Види та способи розведення вогню».
7. «Нічні охоронці лісу»
8. «Екологічний шопінг».
9. «Способи гасіння пожежі в природі».
10. «Вічнозелені рослини в озелененні».

На останній день табору для дітей було підготовлено квест «Неси добро у світ природи», як підсумок проведених занять, де учасники показали свої набуті знання та навички на практиці. Такий вид діяльності є ефективним та логічно довершеним, оскільки в ігровій формі діти краще розкривають себе, злагоджено працюючи в команді.

Одним із способів проведення занять на свіжому повітрі є екологічні читання, сидячи на покривалах чи кариматах, з подальшим обговоренням прочитаного та відображенням даної історії в малюнках. Сидячи в колі, ми всі разом обговорюємо ситуації описані в «екологічних історіях», слухаємо звуки природи, вчимося розпізнавати спів птахів. Такі заняття дозволяють розслабитися і сприймати інформацію по новому, невимушено, що в цілому дає позитивні результати [2].

Активне екологічне виховання передбачає значну кількість заходів різного формату, зокрема, ми організуємо такі заходи: конкурси малюнків, поробок з природного матеріалу; екскурсії в природу з практичними завданнями; еко-вікторини та бліц-турніри; бесіди про правила поведінки в природі, демонстрація відеоматеріалів; закріплення теоретичного матеріалу під час трудової діяльності в природі; висадка саджанців; акція «Зробимо Україну чистою»; озеленення території навчальних закладів, розвішування шпаківень, годівниць; квести з елементами змагань, екологічні читання, тощо [3, 4].

Екологічні квести на природі — це інтерактивні заходи, спрямовані на підвищення екологічної обізнаності та активного вивчення навколишнього середовища. Під час таких квестів учасники виконують завдання, пов'язані з пошуком та ідентифікацією місцевих видів рослин і тварин, вирішують екологічні головоломки, вивчають екосистеми та їх взаємодію. Це можуть бути завдання зі збору зразків листя, спостереження за поведінкою птахів або, навіть, очищення певної території від сміття. Такі активності не тільки сприяють формуванню екологічної свідомості, але й роблять навчання захоплюючим та практичним.

Проведення екологічних квестів також сприяє розвитку командної роботи, креативного мислення та фізичної активності. Учасники працюють у командах, щоб вирішити завдання, що вимагають спільних зусиль та обміну знаннями. Завдяки цьому діти і дорослі вчать співпрацювати, приймати і шукати рішення проблем в умовах реального середовища. Крім того, перебування на свіжому повітрі покращує загальний стан здоров'я, підвищує рівень енергії та сприяє позитивному настрою.

Завдяки участі в конкурсі міні-грантів «Професійне зростання» від ГО «Ми-Вінниччани», ми здобули перемогу і придбали екологічну бібліотеку та мобільний "зелений клас". Це значно розширює наші можливості в екоосвітній діяльності, дозволяючи проводити інтерактивні заняття та майстер-класи безпосередньо на природі. Наша нова екологічна бібліотека забезпечує відвідувачів парку доступом до дитячої та дорослої літератури, що сприяє глибшому розумінню екологічних

тем і проблем. Мобільний «зелений клас» дозволяє організовувати освітні заходи у будь-якому місці, що робить навчання більш гнучким і доступним для різних аудиторій.

Застосування мобільного «зеленого класу» в екоосвітній діяльності працівниками відділу рекреації та еколого-освітньої роботи відкриває нові можливості для проведення інтерактивних та практичних занять на свіжому повітрі. Такий клас дозволяє організовувати лекції, майстер-класи, заняття безпосередньо в природному середовищі, що сприяє глибшому зануренню учасників у тему та покращенню засвоєння матеріалу.

Ще одним з важливих елементів є руханки на свіжому повітрі, вони є важливою складовою екоосвітніх програм, оскільки поєднують фізичну активність із екологічною освітою, сприяючи загальному благополуччю учасників та поглибленню їхнього зв'язку з природою. Проводячи руханки в природних умовах, організатори можуть використовувати навколишнє середовище як інтерактивний навчальний інструмент, що допомагає учасникам відчутти природу на дотик, краще розуміти її та поважати.

Під час таких занять можна включати елементи екологічних тем у фізичні вправи, наприклад, імітувати рухи тварин, що мешкають у цій місцевості, або організовувати ігри, де учасники шукають природні об'єкти, виконуючи при цьому певні фізичні завдання. Це не тільки сприяє зміцненню фізичного здоров'я, але й робить навчання більш цікавим та ефективним, оскільки інтеграція руху і знань покращує засвоєння інформації та підвищує зацікавленість учасників у питаннях збереження довкілля.

Не забуваємо і про екологічні ігри, проведення яких під відкритим небом має численні переваги:

1. Ближчий контакт з природою: учасники можуть безпосередньо взаємодіяти з природним середовищем, спостерігати живих організмів, досліджувати рослини та тварин, що є частиною гри. Це сприяє глибшому розумінню екосистем та їх функціонування.
2. Фізична активність: проведення ігор на відкритому повітрі стимулює фізичну активність учасників. Вони можуть рухатися, виконувати завдання, що сприяє покращенню здоров'я та загального фізичного стану.
3. Краще засвоєння матеріалу: взаємодія з природою в реальному часі та просторі дозволяє учасникам легше засвоювати нові знання. Вони можуть побачити процеси, які вивчаються, і відчутти їх на практиці, що робить навчання більш ефективним.
4. Стимулювання інтересу до екології: проведення ігор на вулиці дозволяє створити живе і відкрите середовище для навчання, що може захочувати учасників досліджувати природу і зацікавлюватися екологічними питаннями.

5. Розвиток соціальних навичок: учасники екологічних ігор на вулиці працюють у командах або групах, що сприяє розвитку співпраці, комунікації та навичок розв'язання проблем.

Заняття на природі, будь то майстер-класи, руханки, квести чи екологічні ігри, є надзвичайно корисними для розвитку та навчання учасників у всіх вікових групах. Вони сприяють не лише фізичному здоров'ю, але й психологічному та інтелектуальному розвитку. Отже, всі види занять на природі сприяють комплексному розвитку особистості, зміцнюють здоров'я, покращують психічний стан, сприяють навчальному процесу та розвитку соціальних навичок, а також виховують в учасників більш відповідальне ставлення до навколишнього середовища. Тим паче, це надзвичайно актуально у військовий час, оскільки природотерапія є невід'ємною частиною відновлення психологічного, морального та фізичного здоров'я, як дітей так і дорослих .

Список використаних джерел

1. Екологічна освіта: Навчальний посібник / За ред. М.М. Вересова. К.: Освіта, 2010. 140 с.
2. Всеосвіта. Уроки на свіжому повітрі: 10 ідей, що перетворюють заняття на пригоду. URL: <https://vseosvita.ua/c/pedagogy/post/59703> (дата звернення 17.07.2024р.)
3. Грищенко В.І. Психологічні основи екологічної освіти. – К.: Либідь, 2002, с. 87-104.
4. Київська обласна державна адміністрація. Екологічне виховання дітей. URL:https://kv.darg.gov.ua/_ekologichne_vihovannja_ditej_0_0_0_1207_1.html (дата звернення 17.07.2024р.)
5. Міністерство охорони здоров'я України. Рекомендації щодо організації занять на відкритому повітрі у період поширення COVID-19. – Київ, 2020, С. 5-10.
6. Освіторія. Екологічне виховання дітей. URL:<https://osvitoria.media/experience/uroky-na-svizhomu-povitri-10-idej-shho-peretvoryat-zanyattya-na-prygodu/> (дата звернення 17.07.2024р.)
7. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: У 5 т. – К.: Рад. школа, 1976. с. 45-67.
8. Фурман А.В. Інноваційні методики екологічного виховання. – К.: Освіта України, 2015, с. 55-72.